

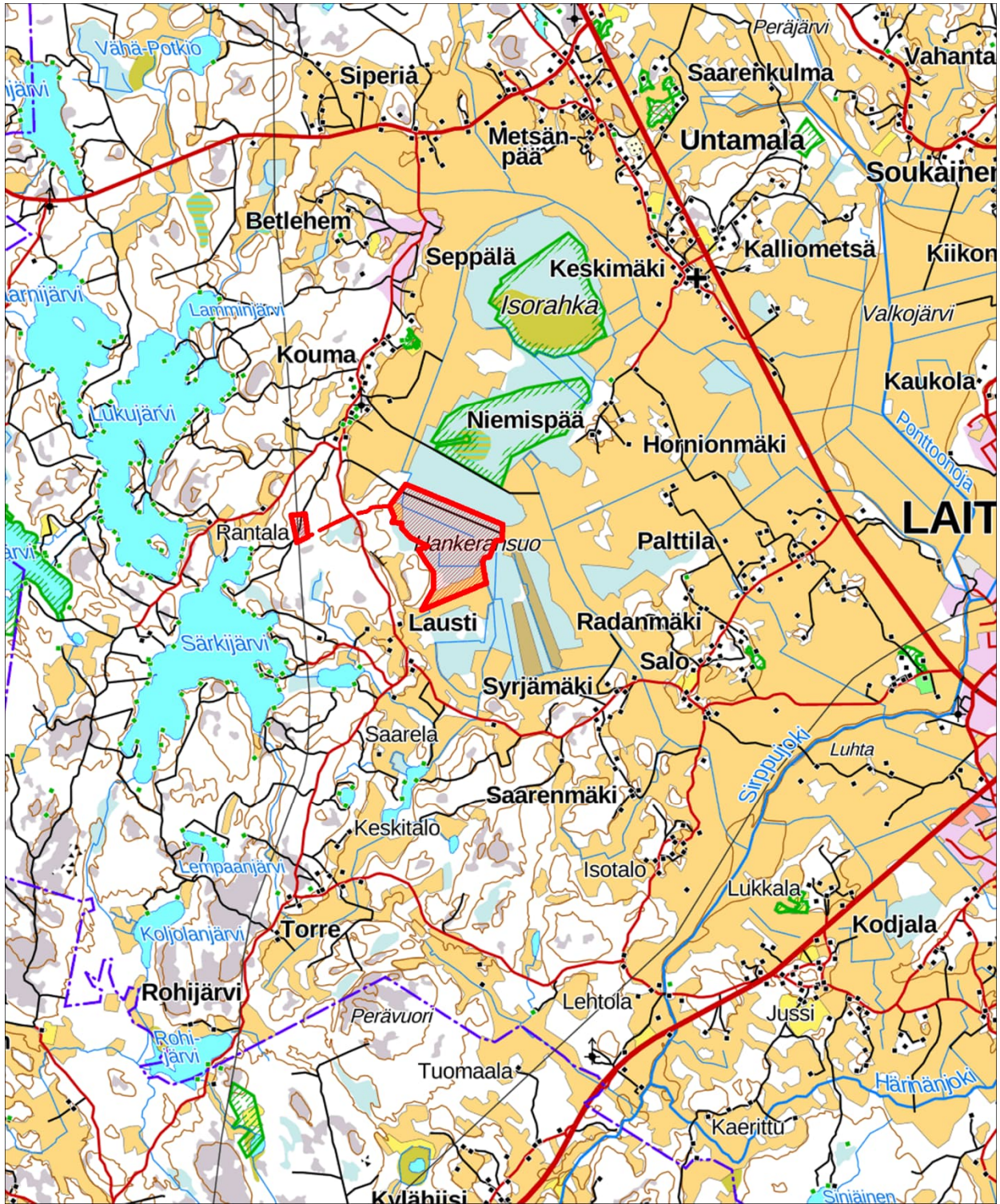

Laitilan Hankeransuon aurinkovoimahankkeen suunnittelualueen arkeologinen inventointi 2023

Tutkimusraportti

Juha Ruohonen
Maanala Oy

Kartta 1. Arkeologinen inventointialue (kartan keskellä punaisella rajatut alueet, sähkösiirtolinja esitetty punaisella katkoviivalla) Laitilan Lausti- ja Kouman alueella. Pohjakarttana Maanmittauslaitoksen tuottama maastokarttarasteri 1:100 000 (L32R ja M31R). Esitetty mittakaavassa 1:50 000.

1. Tutkimustehtävä

Energiequelle Oy on suunnittelemassa Laitilan Hankeransuon alueelle aurinkovoimahanketta. Yritys tilasi Laitilan kaupungin länsiosassa Laustin ja Kouman kylien alueella sijaitsevalle suunnittelualueelle arkeologisen maastoinventoinnin Maanala Oy:ltä 13.6.2023 (kartta 1).

Inventoinnin tavoitteena oli hankkia ajantasaiset tiedot suunnittelualueen kaikista muinaisjäännöksistä ja muista arkeologisista kulttuuriperintökohteista. Ennen inventointia tutkittavan alueen tuntumasta tunnettiin useita kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisia kulttuuriperintökohteita. Tutkimukset esityöt tehtiin kesäkuussa 2023 ja varsinainen maastotarkastus elokuussa 2023. Inventoinnin teki arkeologi Juha Ruohonen.

Tässä raportissa on esitetty inventoinnin yhteydessä hankealueelta tehdyt arkeologiset havainnot.

2. Tutkimusalue ja menetelmät

Hankeransuon aurinkovoimahankkeen arkeologisesti inventoitu suunnittelualue koostui kolmesta aluekokonaisuudesta. Varsinainen Hankeransuolle sijoittuva aurinkovoimala-alue oli kooltaan noin 58 ha, sähköaseman varausalue noin 2,7 ha ja näitä yhdistävä sähkönsiirtoireitti noin 900 m. Kaikki mainitut alueet tarkastettiin maastossa.

Inventointi aloitettiin taustatutkimuksella, jossa käytiin läpi mm. aluetta koskevat relevantit 1700–1900-luvuille ajoittuvat historialliset kartat ja karttakonseptit, paikallishistoriateokset (esim. Kivikoski Ella – Koivisto Olavi, Laitilan historia I. Vammala 1969), Nimiarkiston digitoitut paikannimikokoelmat, 1900-luvun ilmakuva-aineistot, GTK:n maaperäkartat sekä tutkittiin Maanmittauslaitoksen avoin laserkeilausaineisto.

Inventoinnin pohja-aineistona toimivat alueen aikaisemmat muinaisjäännösinventoinnit ja muut arkeologiset tutkimusraportit. Laitilan

alueella on tähän mennessä tehty kaksi arkeologiseksi perusinventoinniksi luokiteltavaa tutkimusta. Anna-Liisa Hirviluoto inventoi Laitilan esihistorialliset muinaisjäännökset vuosina 1955–1956 (Hirviluoto 1956); raportin karttoihin on tosin täydennetty merkintöjä 1970-luvulle asti. Seuraavan kerran Laitilan alueen arkeologiset kohteet, lähinnä kunnan länsipuolisiin muinaisjäännöksiin keskittyen, kartoitettiin vuonna 1994 (Pihlman 1995). Alueen hautäykkiöt tai sellaisina pidetyt kohteet on luetteloitu vuonna 1987 Turun yliopiston Lou-nais-Suomen rannikon varhaismetallikautiset hautarauniot -projektin inventoinnissa (Sjölund 1987). Suunnittelualueen läheisyydessä on tehty myös yksittäisiä kohteiden tarkastuksia. Esimerkiksi helmikuussa 2023 Turun museokeskuksen arkeologi Sanna Saunaluoma kävi tarkastamassa Luolinmäen muinaisjäännösalueen alueelle suunniteltujen metsänhoitotoimenpiteiden vuoksi.

Maastotyössä tarkastettiin alueen kaikki ne suunnittelualueen osat, joita voidaan pitää potentiaalisina eri aikaisten arkeologisten kohteiden kannalta. Silmävaraisen tarkastelun lisäksi sopivilla maastonkohdilla käytettiin kevyttä maanäytekairaa ja kaivettiin koepistoja maakerrosten havainnoimiseksi, dokumentoimiseksi ja tulkitsemiseksi. Metallinilmaisinta ei käytetty. Havainnot mitattiin GPS-paikantimella, jonka tarkkuus avomaastossa on 5 metrin luokkaa, mutta peitteisillä metsäalueilla virhe saattaa kasvaa jopa yli 10 metriin. Raportissa olevat koordinaatit on esitetty ETRS-TM35FIN-järjestelmässä.

Historiallisista lähteistä, erityisesti 1700–1800-lukujen kartta-aineistoista ei havaittu rakenteita, joihin olisi maastossa kiinnitettävä erityistä huomiota. Tutkimusalueelle ei esimerkiksi ole ulottunut kylätontteja tai muuta historiallista asutusta. Historiallisen maankäytön kannalta hankealueen keskeisin osa, nykyinen Hankeransuo, on vielä 1700-luvun lopulla ollut keskiosaltaan avovetinen, reunoiltaan soistunut Hankeranjärvi (A49:13/1-3 Kouma; Isojako 1785-1785). Suunnittelualueen kaakkoisosaan

on vielä vuonna 1883 mitatun Senaatin kartan (karttalehti XIII 15; kuva 1) perusteella rajautunut Hankeran Vähäjärvi, joka alueen ojitamisen myötä on 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla kokonaan hävinnyt. Nykyisen suoalueen arkeologinen potentiaali on siis varsin vähäinen, mutta tästä huolimatta alueen reunat ja suon keskellä oleva pieni saareke tarkastettiin.

Kuva 1. Ote 1883 laaditusta Senaatin kartasta (karttalehti XIII 15). Oikealla silloinen Hankeranjärvi. Tutkimusalueet (ilman sähkönsiirtoreittiä) rajattu otteeseen kursorisesti.

Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineistosta tehdyissä vinovalovarjosteissa ei miltään alueelta havaittu tarkastettavia anomalioita.

Suunnittelualueen välittömässä läheisyydessä, mutta sen ulkopuolella, sijaitsee Luolinmäen röykkiöalue (Laitila Luolinmäki, muinaisjäännösrekisterin tunnus 1000000154). Luolinmäen eteläkärjessä maasto on kivikkoista, loivasti eteläkaakkoon kohti Hankeransuota viettävää moreenirinnettä. Paikalta on inventoinneissa vuosina 1955, 1987 ja 1994 sekä vuoden 2023 tarkastuksessa todettu kolme tai neljä röykkiötä, joista osa on jäänyt epämääräisiksi. Näistä pitkänomainen, kooltaan noin 3 x 8 m kokoinen matala sammaleen peittämä röykkiö tilustien pohjoispuolella oli myös tämän tutkimuksen maastokäynnillä hyvin havaittavissa (kuva 2), kuten myös tästä pari metriä pohjoisluoteeseen oleva pyöreähkö, halkaisijaltaan n. 3 m oleva röykkiö. Kaakkoisinta, alueelta vuonna 1955 identifioitua röykkiötä ei erikseen

etsitty, sillä koko muinaisjäännösalue jäi suunnittelualueen ulkopuolelle. Röykkiöitä on pidetty rautakautisina hautaröykkiöinä, mutta niitä ei ole tarkemmin tutkittu.

Kuva 2. Luolinmäen pitkänomainen röykkiö elokuussa 2023.

Toinen suunnittelualueen rajalla, sen ulkopuolella, sijaitseva muinaisjäännöskohde sijaitsee samaisen Luolinmäen koillisosassa. Paikalta (Laitila Luolinmäenranta, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000005379) on vuoden 1987 inventoinnissa todettu 14 haudoiksi tulkittua röykkiötä, joista kuusi on epävarmoja. Pronssikautisina pidetyt röykkiöt on tehty moreenimaalle. Myös nämä muinaisjäännökset jäävät selkeästi suunnittelualueen ulkopuolelle. Suunnittelualueen lähellä sijaitsevat tunnetut muinaisjäännökset antoivat viitteitä tutkimusalueelta mahdollisesti havaittavista muinaisjäännöstyypeistä ja niiden luonteesta.

Suunnittelualueen maankäyttö ennen 1900-lukua on ollut varsin vähäistä. Alueen sisään jäävät suopohjaiset pellot on raivattu käyttöön aikaisintaan 1800-luvulla (esim. Melkomaa), mutta suurimmilta osin vasta 1900-luvun puolivälissä. Peltaja tarkastettiin silmämääräisesti kävelemällä niiden reunoja pitkin. Tarkempaa pintapoimintaa tai metallinilmaisimen käyttöä ei katsottu näiden osalta tarkoituksenmukaiseksi.

Tarkastelualue osoittautui Hankeransuon osalta pinnanmuodoiltaan pääosin hyvin tasaiseksi suoksi ja suopelloksi. Suon keskellä oleva noin 10 x 10 m ollut kivikkoinen saareke (P 6761879, I 206988) tarkastettiin erikseen, jolloin kävi ilmi, että kyse on todennäköisesti

peltoraivauksen yhteydessä paikalle kerätyistä kookkaista kivistä (kuva 3).

Kuva 3. Suoalueen keskellä oleva kivikkoinen saareke.

Suon metsäiset itäreunat Luolinmäen ja Kupli-konmäen osalta käveltiin läpi hankealueen rajaa ja noin 15 m mpy korkeustasoa noudattaen. Kyse on lähinnä mäntyä kasvavasta ojitetusta suopohjasta, paikoitellen mäkialueen reunalla moreeni- tai kalliopohjaisesta rinneestä.

Luolinmäen itäreunalla havaittiin useita yksittäisiä, pystyyn asetettuja rajakiviä sekä rajan suuntaisesti lähes 20 m matkalla kulkevaa aitausta kiveystä. Rajakivet olivat poraamalla lohkottuja ja niihin oli hakattu pyykin numero, joten ne eivät ajallisesti sijoitu 1800-luvun loppua tai 1900-lukua vanhemmaksi. Lisäksi ne sijaitsevat yhä käytössä olevilla rajoilla, joten niitä ei pääsääntöisesti voida pitää muinaisjäännöksinä. Kivaita on tässä raportissa merkitty tarkemmin dokumentoiduksi kulttuuriperintökohteeksi (kohde 1).

Kivisiä rajapyykkeitä havaittiin useassa paikassa myös muualla hankealueen sisällä ja reunoilla, mutta myös ne ovat kaikki yhä käytössä olevilla rajalinjoilla (kuva 4). Erityisesti voidaan kuitenkin mainita rajapiste alueen keskellä olevassa matalassa suosaarekkeessa (kohdassa P 6762138, I 206845), jota on 1800-luvun lopun jakokartassa kutsuttu Kirkkosaareksi (A49: 19 4-6, MHA, KA).

Kuva 4. Yksi Luolinmäen itäreunalla sijaitsevista rajakivistä. Kivessä numeromerkintä 941.

Sähkönsiirtoreitti tarkastettiin kävelemällä se edestakaisin, havainnointia linjalla silmämääräisesti noin 30 metrin leveydeltä tehden. Väkkäräntieltä Melkomaan pellolle vievän metsätien, jota on kutsuttu Melkomaanpoluksi tai Heinolanpoluksi (Laitila Melkomaan, Liisa Raevaara 1983, NA), alussa, heti metsätien pohjoispuolella, havaittiin runsaasti kiviä kasassa. Nämä tulkittiin metsätien tekoon ja parantamiseen liittyviksi, suhteellisen resenteiksi raivauskasoiksi (kuva 5). Vastaavia kasoja on metsätien varressa myös lähempänä peltoa.

Kuva 5. Kivikasa Väkkäräntien ja Melkomaanpolun kulmauksessa.

Samalla kohtaa, mutta Väkkäräntien länsipuolella ja kauempana tiestä, heti siirtolinjan tuntumassa, todettiin myös epämääräisiä kivikasoja. Nämä poikkeavat sijainniltaan ja luonteeltaan jonkin verran edellä mainituista kasoista, joten niistä on tehty tarkempi kuvaus tämän raportin kohdekuvaukseen 2.

Sähköaseman varausalue käytiin läpi kauttaaltaan, mutta ilman havaintoja muinaisjäännöksistä. Alueella on hyvin runsaasti kauempaa katsottuna hautaröykkiötä muistuttavia kumpuja ja kivikasoja, jotka kaikki lähemmin tarkasteltuna osoittautuivat kookkaiksi, kivilajiltaan rapakiveä oleviksi, ja siis hyvin tai täysin rapautuneiksi maakiviksi (kuva 6).

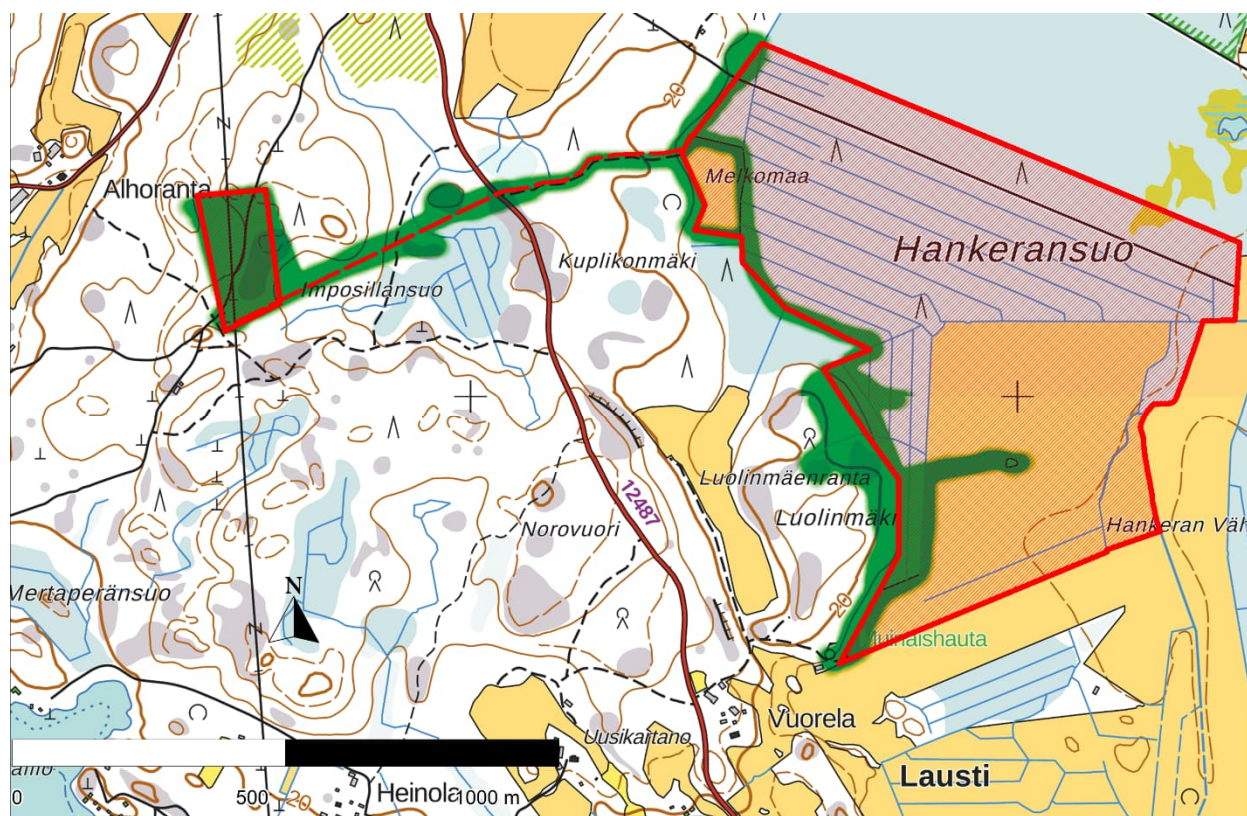

Kuva 6. Rapautuneesta rapakivestä koostuva kumpu sähköaseman varausalueella. Kyse on rapautuneesta luonnonkivestä.

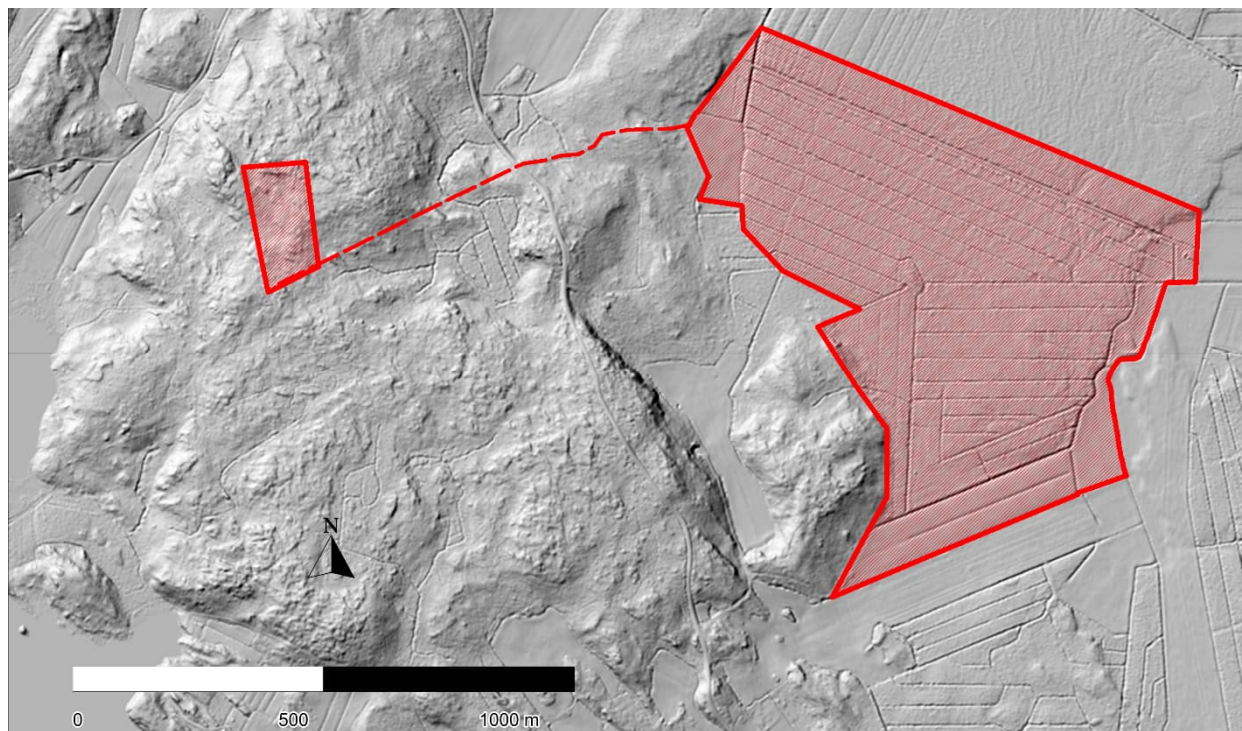
Tutkittavien peltoalueiden osalta havainto-olot olivat tyydyttävät ja sähköaseman varausalueen sekä sähkönsiirtoreitin osalta havainto-olot olivat erinomaiset.

Huomiota pyrittiin kiinnittämään huomiota myös historiallisen asutuksen seuralaiskasveihin, ns. muinaistulokkasiin, mutta näitä ei tutkimusalueelta havaittu. On todennäköistä, että alueen toistaiseksi paikantamaton varhaismetallikautinen ja/tai rautakautinen asutus on sijainnut Laustin ja toisaalta taas Kouman historiallisten kylien läheisyydessä.

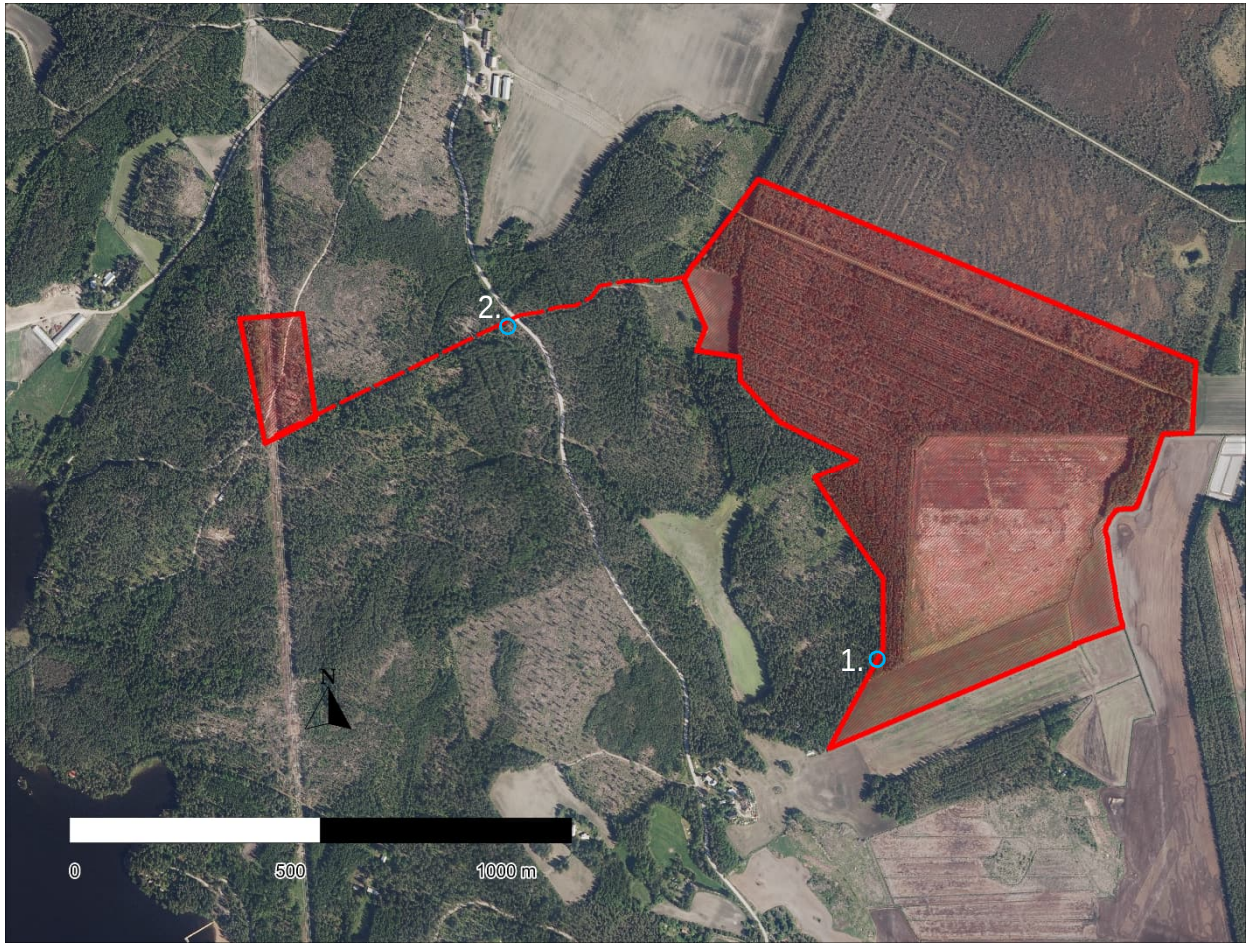
Inventointikohteet dokumentoitiin sanallisesti, kuvaamalla ja mittaamalla. Kohteiden arkeologisen merkityksen arvioimisessa seurataan Museoviraston ohjeita.

Kartta 2. Hankeransuon suunnittelualue ja sen arkeologisesti inventoidut alueet (vihreällä). Pohjakarttana Maanmittauslaitoksen tuottama maastokarttarasteri (L3244R ja M3133R). Esitetty mittakaavassa 1:10 000.

Kartta 3. Hankeransuon suunnittelualueen korkeussuhteet. Pohjakarttana Maanmittauslaitoksen tuottama vinovalovarjoste (L3244F, L3244H, M3133E ja M3133G). Esitetty mittakaavassa 1:10 000.

Kartta 4. Raportissa esitettyjen kohteiden sijainti (sininen ympyrä) tutkimusalueella. Numerointi (1-2) viittaa kohdekuvauksiin luvussa 3. Pohjakarttana Maanmittauslaitoksen tuottama ortokuva (L3244F, L3244H, M3133E ja M3133G).

3. Kohdekuvaukset

[1] Laitila Lausti Luolinmäki E

Tyyppi: kivirakenteet

Tyypin tarkenne: kiviaidat

Ajoitus: historiallinen

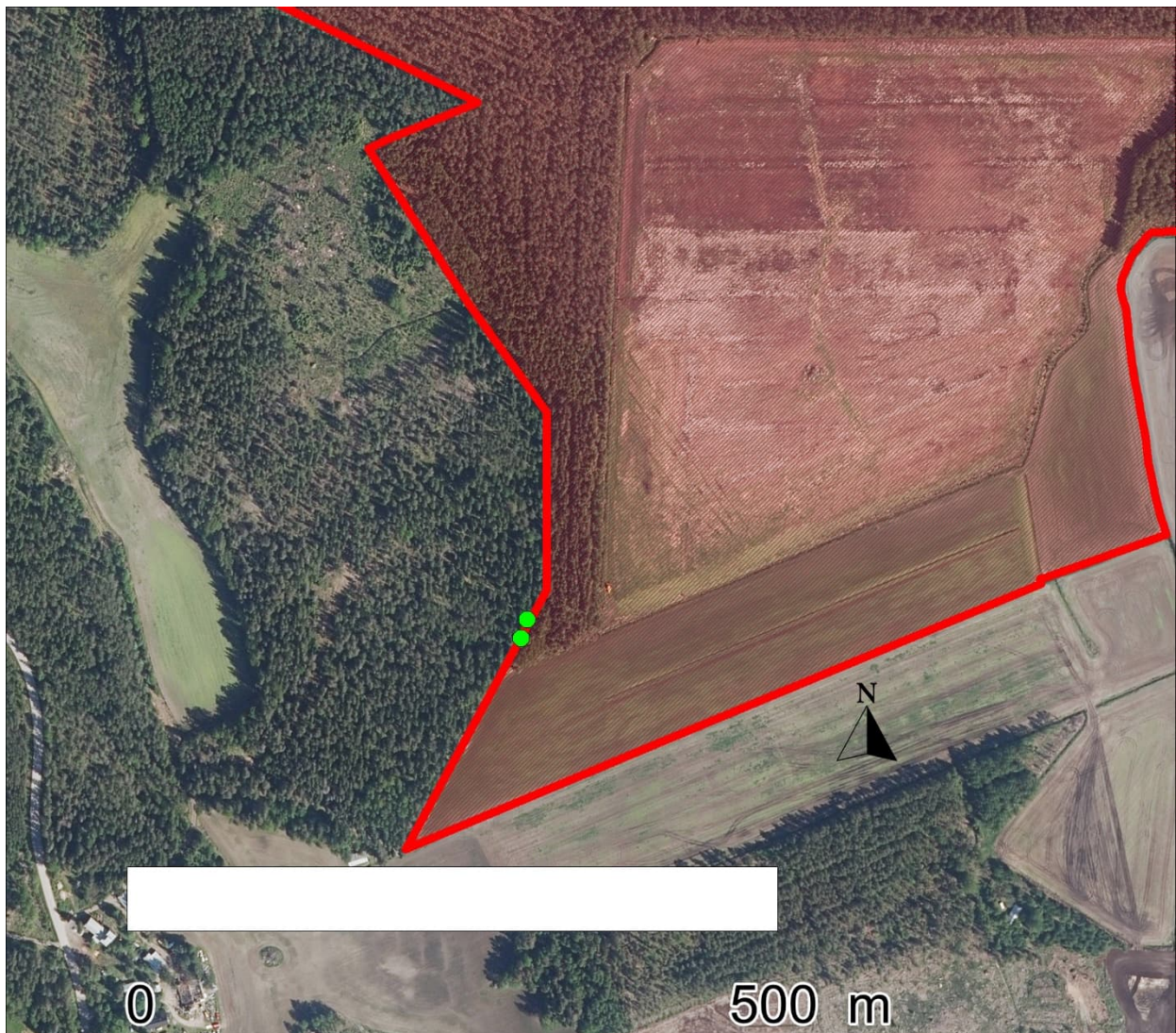
N 6761687 E 206768 (alku)

N 6761672 E 206764 (pääte)

Z n. 14-15 m mpy

Kohde sijaitsee Luolinmäen itäreunalla tilusten 400-420-1-18 ja 400-420-2-20 rajalla, moree-

nipohjaisella maalla, suhteellisen tiheässä kuu-sikossa. Kyseessä on loivasti itäkaakkoon vi-et-tävässä rinteessä, rinteän alaitteen lähellä olevasta kivirakenteesta. Rakenteen pituus on hieman vajaa 20 m. Rakenteen leveys on 1,5–2 m ja se koostuu sammalpeitteisistä irtokivistä. Kiviä on paikoitellen vierekkäin ja etenkin ra-ken-teen keskikohdassa myös useassa kerrok- sessa (kuva 7). Molemmissa päädyissä rakenne koostuu lähinnä yksittäisistä jonoon aset- tuista kookkaista kivistä (kuva 8). Sijainnin pe- rusteella kyse on todennäköisestä raja-aidasta. Rakenne sijaitsee yhä käytössä olevalla rajalin- jalla. Siitä noin 15 m pohjoiskoilliseen on pys- tyssä lohkomalla tehty kivinen rajamerkki.

Kartta 5. Kohteen 1 sijainti suunnittelualueen rajalla. Vihreät ympyrät osoittavat rakenteen alku- ja pääte-pistettä. Pohjakarttana Maanmittauslaitoksen tuottama ortokuva (L3244F, L3244H, M3133E ja M3133G).

Kuva 7. Aitamaisen kivrakenteen keskikohtaa. kuvattu itäkoilliseen.

Kuva 8. Kivrakenteen pohjoispääty. Kuvattu kohti etelää.

Kuva 9. Aitamaisen kivirakenteen pohjoispuolella, siitä noin 15 m etäisyydellä, on lohkottu rajamerkki paikoillaan pystyssä. Kuvattu etelään.

[2] Laitila Lausti Väkkäräntie

Tyyppi: kivrakenteet

Tyypin tarkenne: rökkiöt

Ajoitus: historiallinen

N 6762357

E 206030

Z n. 24 m mpy

Suunnitellun sähkösiirtolinjan tuntumassa, Väkkäräntien (tie 12487) länsipuolella, Melko-maan peltopalstalle johtavaa tietä vastapäätä, havaittiin varsin selkeä kiviraunio (kuva 10).

Siinä kivet on kasattu melko tasaiselle alustalle kallion päälle. Rakenne sijaitsee noin 25 m etäisyydellä Väkkäräntiestä. Raunio on noin 6 x 3,5 m ja kasa on korkeudeltaan noin 40–60 cm. Kivet ovat osin sammaleen peitossa.

Rökkiön sijainti poikkeaa alueella tunnetuista hautarökkiöistä. Yksityiskohtaisessa tarkastelussa rökkiön reunassa olevasta kivistä havaittiin poran tekemä jälki (kuva 12). Kyse lienee Väkkäräntien parannukseen tai muuhun 1900-luvun maankäyttöön liittyvistä jätekiivistä, mutta täysin varmana tätä tulkintaa ei voida pitää. Läheisyydessä on myös muita, mutta epämääräisempiä ja kooltaan vaihtelevia kivikasoja.

Kartta 6. Kohteen 2 sijainti siirtolinjan tuntumassa heti Väkkäräntien länsipuolella (vihreä ympyrä). Pohjakarttana Maanmittauslaitoksen tuottama ortokuva (L3244F, L3244H, M3133E ja M3133G).

Kuva 10. Väkkäräntien länsipuolella oleva kivistöykkiö. Kuvattu koilliseen.

Kuva 11. Ilmakuva kohteesta. Röykkiön sijainti merkitty kuvaan. Pohjoinen ylhäällä.

Kuva 12. Röykkiön reunassa havaittiin poralla lohkottu kivi.

4. Lähteet

Arkistolähteet, julkaisut ja tietokannat

Hirviluoto, Anna-Liisa 1956. Laitilan inventointi. Inventointikertomus 1955–1956. Museovirasto.

Kartta Laustin kylän yhteisestä Isosuosta. 1892. A49:19/4-6, Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Kivikoski Ella – Koivisto Olavi, Laitilan historia I. Vammala 1969.

Kouma, isojakokartta 1785. A49:13/1-3, Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Pihlman, Sirkku 1994. Laitilan arkeologinen inventointi 1994. Turun maakuntamuseo.

Pitäjänskartasto. Laitila (1131 11 la.* -/- -). Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Maaperäkartat. Geologian tutkimuskeskus. <http://hakku.gtk.fi>

Maanmittauslaitoksen kartta-aineistot ja historialliset ilmakuvat. <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi>

Muinaisjäännösrekisteri – arkeologiset kohteet. Kulttuuriympäristön palveluikkuna, Museovirasto. www.kyppi.fi

Nimiarkisto, Kotimaisten kielten keskus, Helsinki.

Senaatin kartta 1883. Karttalehti Laitila XIII 15. Senaatin kartasto, Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Sjölund, Jari 1987. Lounais-Suomen rannikon varhaismetallikautiset hautarauniot -projektin inventointi.

5. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Arkeologisessa inventoinnissa hankealueelta todettiin kaksi mahdollista kulttuuriperintökohdetta, joista toinen oli kiviaita ja toinen kiviröykkiö. Nämä ovat todennäköisesti ajallisesti varsin nuoria kohteita, mutta niillä saattaa olla vaikutusta suunnitteilla olevaan aurinkovoimahankkeeseen. Kohteet on esitetty yksityiskohtaisesti tässä raportissa.

Turussa 30.9.2023

Juha Ruohonen

Arkeologi, FM

Maanala Oy